

Emigrantovske misli

Gledam ga našega delavca emigranta. Predvčeršnjim je prišel z dela, iz emigracije, iz Švicere. Ustavil se je na kantonu in gleda po vasi. Nikjer žive duše. Je eden redkih dni, ko ne pada dež. Sonce se lovi in ne ve ali bi sijalo ali pa pustilo dežju, naj naprej pere umazane ceste.

Stopim k njemu in ga pobaram: »A, ne veš se kam dejati? Ali Ti je dolgčas?«
»Kaj ne bi mi bilo«, mi odvrne. »Naspal sem se doma po dolgi vožnji. Kar dva najst ur sem jo potegnil v postelji. Nato se vstal šele večeraj popoldne. Snoči smo sli v oštarijo in vrgli karte tja do enajste, nato smo zapeli, saj smo grlo dobro namazali, vsak z litrom vina. In komaj zdaj sem vstal. Ali naj grem nazaj v oštarijo? Kam naj se denem. Kamor grem, ni drugo kot blato al' rob. Ne bi hotel ostati doma celo leto, niti namalana.

Tudi doma je dobro

»Kaj se boš toliko usajal na naše kraje«, sem užaljeno zagovarjal naše kraje. »Boji vesel, da si doma, da Ti ni treba vstajati že ob peti ali šesti uri, ko je še tema in mraz. V saketi imaš franko in lire. Doma Ti pripravijo fino pasto, če hočeš celo bištek. Rižoto potreseš s parmezanom. Vserod stoji pred tabo flaška: doma in v oštariji. Kar piješ, ali domačo nostrano ali celo puljo, je še zmeraj boljše kot večna bira v Šviceri. Pa še kakšen dober grapino, ki so ga skrivaj nekje skuhal v kakšni grapi ali pa prinesli čez blok, ga zvrneš tu pa tam, ko te strese frišna arija naših brjegov. Če ti želodec ni v redu, pa si privoščiš, po starem, kakšno kuhinjo ali batuto, da Ti požene vso porkerijo v želodcu naprej. Smo sicer že februarja, ma če si ti prav hoče, ti bodo domači še napravili kakšno prav fino pulento z uceji. Pa domače spanje. Nobena gopota nikjer, magari kamra ni prav nobel, ma še nimaš boljše od tistih agabucinov po švicarskih ali germanskih mestih, čjer spite po šest skupaj in jutraj ropotajo žveljermi kot grešne duše v vičaj, da ti gredo nervi na kose. Preveč razvajen si in si se preobjedel, ker doma lepo ješ fino kot človek in piješ kot n.č. kakar, an se ti ni treba martrati s tistimi germanskimi salsami in krompirjem in požirati tiste bibite, ki niso ne za otroka in ne za človeka, ki dela. Kdo te bo tebe akontentiral!«

Teško življenje na vasi

»No, no, kompare, pomiri se, ne bodi tako huđe, je zeval moj prijatelj in preganjal zaspanec, ki se ga je še držal. »Saj življenje ni samo jesti in piti. Če bi bilo samo zaradi tega, ne bi šel nikoli od doma v emigracijo. Al' sem bil kdaj lačen ali pa žejen. Ne, nikoli, toliko že moraš priznati, da nismo bili pri nas takšni reže. Ma ko sem bil enkrat pri soldatih in ko sem hodil po laških mestih in ko sem doma poslušal emigrante, kakšno je življenje po švicarskih in drugih tujih mestih, bi me noben huđič ne zadržal niti na ketnah doma. Le glej, zdaj mi ni nobene krivice. Samo to študiram, kako bi čas doma zabil. To je lepo nekaj dni,

ma potle postane dolgčas. Ali so te naše vasi sploh napravljene za to, da bi mogel žveti v njih moderen človek. Ali se ti ne zdi, da ti naši živijo, kakor smo slišali na radiju in v šoli, kakor neki trogloditi, kakor stari Kelti ali Slovani. Oni so imeli vsaj kožuhe in mi pa zdaj narlabšo konfekcijo. Al' ga viš mojega starega strica Pepeta. Zdaj je pripeljal z ulačmi breme sena po tisti poti, čjer mora še koza gledati kam stopi. Ni obrit, kosmat, smrdi po potu, šestdeset let ima in kaj ima od vsega tega martranja. Avize od ezatorije vsak mesec, in če se ne bo kdaj ubil, ali pa ga ne ponese kakšna polmonite, kakšnih sedem ali osem tisoč penzije kakor kultivatore. Pa še svojega puoba komaj coma drži in ččo se teže. Od zjutraj štor-kljajo cel dan, iz kuhinje do štale, pa kleti, po tistih strmih štengah. In čje imajo serovnjak: na narvenčem prepihu, tam čjer narvenč tira arija. Nekaj desk, da skrijejo najhušo sramoto. V hiši je vse-rod mraz, pa čeglih kurijo cel dan in metajo fašine v ogenj. Vsi so umazani, in kaj ne bi bili, ko pa morajo cel dan delati umazano delo: Pometati, ribati, prati, kuhati za prašiče, cepiti drva, kladati žepini, kidati gnoj, hoditi cel dan po karnju, blatu, gnojnici, biti v hladnih pu-stih prostorih in zvečer iti v oštarijo, ki ni dosti bolj čedna od doma. Vsa kulturna zabava je poslušati radio in buliti v televizor. Oh, kakšna razlika med germanskimi in našimi vasi. Vserod po germanskih vaseh imajo asfaltirane ceste.

Stoletja se ni nič spremenilo

Vsak kumet ima svojo lepo veliko hišo samo za stanovanje. Posebej ima hram za štalo. V štali elektriko in vse čisto, bolj kot v naših hišah. Vserod jim delajo mašine: mašine jim molzejo, mašine jim spravljajo seno v jasli, mašina kida gnoj, mašina cepi in žaga drva, mašina prebira in naklada vsako stvar. Kmet ne dvigne nikdar nobene teže. Kamion vozi kmetu pardelke, seme, fertilizzanti in tako dalje, volkswagen ali pa kakšna mercedes pa prepeljava njega in njegovo famlijo. Radio in televizor imajo tako kot mi; ali potle imajo v vsaki vasi kino in pa svojo posebno hišo za razna svoja društva, za svoje ferajne, kakor oni pravijo. Ni velike razlike med mestom in vasjo. V takšni kulturni vasi se že da živeti. Podobne vasi imajo tudi naši bratje Slovenci okoli Trsta in Ljubljane in pa slovenske vasi okoli Trsta so čisto takšne. O, če bi bile naše vasi takšne, bi se že dalo v njih živeti. Nekateri nam zamerijo, da mi emigranti, ko pridemo domov ne delamo drugega, kot sedimo v oštariji, praznimo litre, kartamo in pojemo. Nekaj imajo ti naši kritiki prav, vsega pa tudi ne. Razumeti nas morajo, da smo se mi naših reñnih in umazanih vasi naveličali, da vidimo po svetu lepe vasi, v katerih je lepo živeti posebno tudi zato, ker se lahko vsa- jutro pelješ na delo najmanj z motočikletko. No, kaj ti bom pravil, ko sam veš, kako se pri nas že ni nekaj sto let nič zganilo od korca na strehi do cveka pri

vretih za v štalo. Pridi zvečer pogledat v oštarijo. Bomo še kakšno rekli. Zdaj pa grem obiskovat žlahte po vasi.»

Zavil je okoli kantonu že z drugačnim korakom, kot ga imamo mi hribovci v naših čuklah. Odšel sem po svoji poti tudi jaz in grenko razmišljal o usodi naših 150 slovenskih vasi. Jezil sem se nase in na ves svet. Prav gotovo so bile takšne vasi pri nas že pod patriarhom in pod beneško republiko. Da se pa pod Združenjo Italijo tudi ni nič spremenilo na boljše pa vemo mi sami, ker so nam povedali stari ljudje v vasi. Strašno je pomisliti, da se toliko sto let niso spremenile naše vasi, naše hiše, da se sploh ni nič spremenilo.

In vendar smo v sredi civilizirane Evrope. Zakaj mora biti naša vas tako zapuščena, da človek ne more v njej obstati.

Dalo bi se marsikaj napraviti, da bi se človek imel kam dejati. Imeli bi lahko svoja društva ali neke klube, kar hočete, kamor bi hodili mladi in tudi stari. Lahko bi se učili peti in zaigrati kakšno komedijo ali dramo. Ceste imamo že precej dobro sreljane in bi se lahko obiskovali od vasi do vasi in sicer ne samo po gostilnah, ampak tudi v kakšnih kulturnih prostorih. Mnogi od naših emigrantov zaslužijo že toliko, da bi se sobe in kuhinje v marsikateri hiši dale olepsati, izboljšati. Za ulice po vaseh bi se morala brigati občina, če že dela kilometre dolge ceste do vasi, naj regulira malo še naše vasi.

V naših rokah je, da naredimo naše vasi takšne, da se bode dalo z veselimi srcem živeti v njih.

Fran S. Finžgar

devetdesetletnik

Prilodnji četrtek — 9. februarja — bo priljubljeni slovenski pisatelj Fran S. Finžgar dopolnil 90 let svojega življenja.

O Finžgarju ni treba mnogo govoriti: vsak Slovenec ga pozna, pa naj živi v Sloveniji, v Italiji ali v Avstriji; poznajo ga pa tudi pri mnogih drugih narodih, v katerih jezike so bila prevedena dela tega pisatelja. Dolga vrsta romanov, povesti, črtic, iger in drugih spisov, ki jih je Finžgar spisal iz življenja naroda — za narod. Zato so ta dela živa in priljubljena in zato sodi njih avtor med najbolj brane slovenske pisatelje.

Finžgar je najstarejši slovenski živeči pisatelj in piše tako rekoč že od svoje četrte gimnazije, čeprav tistih prvih pesniških poskusov ni nikoli imel za pravo poezijo. V razdobju Finžgarjevega nepretrganega pisateljstva sta posebej vidna njegovi deleži pri Domu in svetu in pri Mohorjevi družbi. V delih, ki jih je objavil v reviji Dom in svet, zasledujemo Finžgarjev razvoj v vrh slovenske pripovedniške epike, v povestih pa, ki jih je pisal za Mohorjevo družbo, spremljamo njegovo rast do najbolj priljubljenega in izrazitega slovenskega ljudskega pisatelja. Pri vsem tem pisateljskem delu pa ne smemo prezreti njegovega umetniškega dela pri Mohorjevi družbi, ki je trajalo trideset let in ki ga je tako vsega terjalo zase, da mu je ostalo komaj še kaj časa za poklicno pisateljsko celo.

Svoj pisateljski poklic je Finžgar vedno pojmoval kot službo umetnosti in človeku, ljudstvu in domovini, kot neposreden klic in odmev dela in življenja svojega naroda. Pisatelj bodi kakor srce svojega naroda, da čuti z njim, se veseli z njim, trpi z njim, spremlja njegovo delo, mu širi obzorja in kaže pot v boljše življenje.

Pisatelj, ki je ustvarjal iz takih osnov, je bil resnično povezan z najtanjšimi nitmi življenja svojega ljudstva, njegovo srce je utripalo za njim z njim. Zato v Finžgarjevem delu ne najdemo nobenega nesoglasja z življenjem in usodo naroda in njegove zemlje. Finžgar je izreden poznavalec slovenskega kmeta in delavca, značaja in duše slovenskega človeka, povrh vsega pa zna kot malokateri slovenskih pisateljev zajemati iz folklorne zakladnice narodovega življenja, iz žive ljudske govornice, bogastva primer, podob in besed. Kmet in delavec sta zanj dva svetova, oba nujno potrebna človeški družbi, zato je vedno, ne le v svojem vsakdanjem stiku z ljudmi, marveč tudi in predvsem v svojem pisateljskem delu iskal tiste vezi, ki naj bi ta dva svetova povezovala v harmonično sožitje. Z enakomerno težnjo je iskal in utrjeval vezi med preprostim ljudstvom in inteligenco.

Finžgar je vsemu temu v vsem svojem življenju in živem stiku z ljudmi še posebno zvest tudi v svojih delih, ki sama najbolj potrjujejo, kako je bilo njegovo srce zmerom eno z ljudstvom in njegovo zemljo. To je Finžgarja kot pisatelja, umetnika, človeka in narodnega delavca približalo najširšim plastem, to ga je napravilo priljubljenega pri kmečkemu človeku, delavcu in izobražencu, pri študentih in mladini, ki so vsi ohranili do njega enak odnos med obema vojnama prav tako kakor v današnjih dneh. Kako je bil Finžgar vedno blizu življenja, kako je zajemal iz njega, s kakšno ljubeznijo je pisal za ljudstvo, še posebno potrjuje to, da je med stariimi in mladimi najbolj bran slovenski pisatelj.

Krompir je za kokoš prav dobra piča (fuoter). Seveda ga dajemo kuhanega. Ne smemo pa dajati kokošim samo krompir, ker je preenočična hrana. Krompir ima v sebi dosti škroba (amido), a zelo malo beljakovin (albumina). Zato je potrebno primešati krompirju kake moke, ki ima v sebi dosti beljakovin. Take moke so predvsem moke živalskega izvora kot ribja in mesna moka. Dnevno lahko damo 20 kokošim po 1 kilogram kuhanega krompirja. Večje kvantitete niso priporočljive, ker bi kokoši lahko dobile drisko.

Navadno istočasno z okopavanjem tudi gnojimo s hlevskim gnojem. Če hočemo, da bo gnoj koristil vinikom v času njegove najbujnejšega razvoja, ga moramo spraviti v zemljo že v zimskem času, ker le tako bo pravočasno preperel in razpadel v snovne, ki so dostopne vinikinim koreninam.

Sadite orehe!

Ne samo po naši deželi, tudi po vsej naši provinci je vse premalo orehov. Še za gubance jih ni, a kje da bi jih prodajali in vendar imajo tako visoko ceno.

Ne sadite jih preblizu hiš. Drevo naj bo oddaljeno od hiše vsaj 10 metrov. Orehe požene svoje korenine zelo daleč, to pa zato, ker mu navadno nič ne gnojimo. Ko so korenine izčrpale redilne snovne v svoji bližini, gredo iskat hrano bolj daleč in če treba tudi pod hišne zidove, ki večkrat tudi počijo. Drugače pa oreh ljubi bližino hiš, ker je tam vedno kakšno gnojilče, kakšen odtok gnojnice ali kaj podobnega.

Sadite pa predvsem vrste Sorrento. Ta uspeva prav dobro tudi v naših krajih, rodi dosti lepih orehov, ki se najbolje prodajajo.

Okopavanje vinik

Dvakrat na leto moramo vinike okopati, in sicer poleti in v zimskem času.

S poletnim okopavanjem uničimo plevele pod vinikami in vemo, da s tem ne uničimo samo zajedavca, ki viniki krade vlagi in hrano, temveč da odstranimo s plevelom tudi razmnoževalca peronospore in oidija.

Dočim poleti zemljo pod vinikami samo malo zganemo, zrahljamo, moramo v zimskem času globlje kopati, da prerahljamo tudi bolj globoke plasti zemlje. Tako olajšamo zraku, vlagi in toploti pot do korenin.

gli altri si opponevano recisamente, tenendo debito conto della ragionevole salute (bolëznjenost) di Don Valente, che, a loro parere, gli avrebbe impedito di accorrere prontamente al capezzale dei morenti e, in generale, di adempiere ai suoi doveri come si deve. Però gli oppositori del Valente non consideravano la diligenza (dobrosòvjestnost) del sacerdote, nè riflettevano che da Parroco egli non sarebbe stato solo, ma avrebbe avuto due cappellani per aiutanti. Però, siccome i poveri sono la maggioranza dappertutto, nel caso presente questo secondo partito ebbe il sopravvento mentre il partito di Don Valente fu messo in minoranza. Fu eletto il rivale del Valente e così fino all'agosto di quest'anno, 1873, cioè da due anni a questa parte, ai Resiani non è stato insegnato il catechismo in resiano mentre le prediche vengono fatte dal Parroco in un linguaggio che nessuno è in grado di capire (dato che il P. parlava lo slavo di S. P. al N., non il resiano - mia nota).

Don Valente, sopportando con pazienza l'insuccesso patito in patria, è rimasto a fare il Vicario a Platischis (= nel territorio dei Serbo-Croati dell'Italia Settentrionale) e là trascorre tristemente i suoi giorni.

Il patrono di Resia è San Giorgio (= Svèti San Džorč), cui è dedicata la chiesa di Bèla. Attualmente la chiesa principale di Resia non è quella di S. Giorgio a Bèla (= San Giorgio), bensì quella parrocchiale di Prato. Essa è dedicata alla Madonna (= Cirku od Marije Vèrdjine), e da essa non lontano c'è l'abitazione del Parroco (= Kanònika), nella quale abitano tutti i 3 sacerdoti

(= Joèro - Joèruvi), sia il Parroco (= Plavàn), che i 2 Cappellani (= Kapalàni). Ci sono altre chiese a Gniva, Oseacco e Stolvizza ed in determinati giorni si fanno le funzioni in ognuna di esse, come anche in quella di S. Giorgio.

La chiesa di Gniva è dedicata a S. Floriano (= Ta na Njivo e ni màjo Florjàna protetòrja). Sulla Planina Carnizza c'è una piccola cappella di legno dedicata a Sant'Anna ed è nota come «Madonna di Carnizza» (= Ta màla cirkou, Ta màla cirkvica: joè ta nùtri Svèta Ana, na ma jimoè Madòna di Karnica). In quella cappella una o due volte l'anno c'è il servizio religioso per i pastori. Ucea è completamente senza chiesa e gli abitanti, appartenenti naturalmente alla Parrocchia di Resia, debbono andare a piedi fino a Prato, oppure vanno alle poco distanti chiese dei villaggi austriaci. L'organo c'è solamente nella chiesa parrocchiale, ma siccome non c'è un organista, esso tace sempre. Nelle altre chiese, che sono evidentemente più antiche, non c'è organo e probabilmente non c'è mai stato.

Oltre ai 3 sacerdoti, che abitano a Prato, ed ai 5 sagrestani (= Mùnih - mùnihovi) i quali badano ciascuno a una delle chiese menzionate, un cenno particolare merita il Camerario (= Tjamaràr), che è investito d'un incarico religioso del tutto speciale e, come affermano i Resiani, esclusivamente resiano. Egli è preposto alla raccolta del danaro per la manutenzione e l'abbellimento della chiesa, conformemente al decoro prescritto. Egli raccoglie il danaro soprattutto le domeniche e le altre

Resia e i Resiani

(REZIJA I REZJIANE)

(Baudouin de Courtenay. In «Slavianski Zbornik», III° SPB, 1876, pp. 311 - 371)

Tutti i Resiani sono Romano-cattolici e sono sotto la giurisdizione dell'Arcivescovo di Udine. Ma, similmente ad altre pochissime comunità dell'Italia Settentrionale, i Resiani si scelgono da sè soli il loro Parroco e l'Arcivescovo non ha il diritto d'imporre quello ch'essi non desiderano avere. Alle elezioni per il Parroco partecipano tutti gli adulti di sesso maschile e fra i candidati viene scelto colui il quale abbia ricevuto un'assoluta maggioranza di voti. Alle ultime elezioni tenutesi nel 1871 c'erano due candidati alla Parrocchia: un nativo Resiano, un uomo molto colto (autore d'un articolo sui Resiani di cui dirò poche parole più avanti) il cui nome è Don Stefano Valente, ed uno Slavo del Distretto di S. Pietro (al Natisone), un individuo nienteaffatto notevole. Gli elettori si divisero in due partiti; l'uno era formato in maggior parte dai benestanti e dalle persone istruite di Resia, l'altro dai più o meno poveri della parrocchia. I primi volevano per Parroco il loro concittadino, il Valente; ma

za naše mlade bralce

F. S. FINZGAR

Lisica in vrane

Ko sva neke nedelje z dedom sedela na trati ob hiši, je ded potegnil iz žepa možnjček za denar. Ko ga je odvezal, je segel vanj in iz njega vzel štirak. To je bil bakreni novec, za kar si kupil zavitek tobaka.

»Na ga,« mi ga je pomolil, »steci hitro v opalno - tako so tedaj z laško besedo rekli trgovini za tobak - in prinesi zavitek tobaka. Če se podvizaš, da se brž vrneš, boš zaslužil še eno lepo zgodbo o lisici.«

Skočil sem skozi vas, da mi je pesek letel izpod bosih nog. V nekaj minutah sem prisopel s tobakom.

»Tako si bil nagel, da si zgodbo zares zaslužil.« Ded si je natlačil čedro, ukreval goho in tleče pritisnil pod pokrovček čedre.

»Ta zgodba je že dokaj stara, pa resnična. S temi očmi sem jo videl. Lepega nedeljskega dne sem šel v polje. Ob koncu naše njive je rasel na groblji košat leskov grm. Danes ga ni več. Posekali smo ga. Pogledal sem za lešnike. Lepe kepe jih je viselo na vejah. Utrgal sem kepo in lešnik strl z zobmi. Niso bili še zreli. Jedrce je bilo negodno. Potlej sem sedel za grm. Polje je bilo tiho, brez ljudi, kajpak na praznik. Ko tako gledam po stezi, ki se je vila med njivami, se pomoli iz koruze lisičja glava. Ozrla se je gor, ozrla dol. Nič me ni opazila. Skričal me je leskov grm. Lisica je sedla na stezo in si obilznila smrček. Gotovo se je v koruzi mastila z miškami. Se se je ogledovala po polju. Ko ni začutila žive duše nikjer, je počasi odrepjala po stezi proti košatemu orehu. Tamkaj, čisto blizu oreha leže na stezo in pomoli vse štiri od sebe. Kakor da je poginila.

Le kratek čas je negibno ležala, ko se vrh oreha oglasi vrana: kra, kra, kra. Nič je nisem videl. Samo slišal sem jo. Tedaj so se oglasile od vseh strani druge vrane. Začele so priletati in sedati na oreh. Kmalu jih je bila cela srenja na drevesu. Potem se je začelo: kre - kra - kre - kra - brez konca. Vrane so zborovale in se pogovarjale.

»Ali mar govore?« sem se vtaknil v dedovo povest.

»Govore, za istino, da govore. Vsa živad se med seboj pogovarja; po svoje pač, čeprav ne s človeško besedo. Tista stara vrana, ki je čepela in dremala prej sama vrh oreha, jim je pokazala, da leži na stezi iztegnjena, mrtva lisica. Vrane so se presedale od veje do veje, da so bile čim bliže lisice, jo ogledovale in zborovale:

kra - kre - kre - kra. Lisica, ni niti z očmi trenila in ne z nogo ganila. Vrane so se nagnetle na vejah, ki so molele proti stezi, kjer je ležala mrhovina. V zboru je krekjanje in krakanje naraščalo. Menda so se prerekale. To so trdile: mrtva je, druge so gonile svojo: spi. - Konec prepiru je napravila stara, košata vrana. Pogumno je sfrčala na tla - še ne preblizu lisice. Obhodila je previdno oddaljena ležečo mrtvačino in si jo ogledala od vseh strani. Kra kra - mrhovina je. Počasi so se spustile še druge vrane z oreha in ogledovale iztegnjeno lisico. Vsem so se že sline cedile po dobri večerji. Blizu si še niso upale. Slednjič stara vrana iztegne vrat in naperi težki kijun, da ga zasadi v mrtvaka. Takrat pa lisica plane in - čavs - pogradi starko za vrat. V zboru vse zavreči, srenja vran se razleti po polju, lisica pa možko odnese plen in izgine, krita z vrtnimi plotovi, v gmajno proti svojemu blргу.

Ded je vstal, iztrkal pepel iz čedre in rekel:

»Čedre je konec, zgodbe tudi. Pojdiva gledat, če bo kmalu večerja.«

Učimo se tujih jezikov

Dvajseto stoletje je vsestranskega preobrata, ki vsem odpira povsem novo obzorje. Po krvavi vojni so se narodi zblizali. Vojna je zapustila strašne sledi, a strnila je človeštvo tudi z novimi vezmi. Ljudstva so se pobratila v organizaciji Združenih narodov s trdno voljo, da se krvava tragedija dvajsetega stoletja več ne ponovi.

S tem, da se učimo več jezikov, se bomo duhovno zblizali z drugimi narodi. Pozabiti pa ne smemo, da bomo le tedaj prav razumeli jezik sosednih narodov, ako homo poznali temeljito svoj lastni jezik!

Ne stoj kričat

»Ne stoj kričat, Mirko, da se ne zbudi mama!«

»Misliš, da se bo mama zares prebudila, če bom stal. Se bom pa usedel na tale stolček, če tako misliš.«

»Oh, kako si zabit! Saj se vendar ne zbudi če stojš, ma samo če kričiš!«

»Zakaj pa si prej rekla: Ne stoj kričat?«

»Zato, ker se tako reče, me!«

»Ne Marjetka, ni prav tako, ampak j treba reči: Ne KRIČI ali NI TREBA KRIČATI!«

ETTORE SPECOGNA

Tonček

(Benečanska pravljica)

Dankrat je biu dan puobič, ki se je klucu Tončac, ki je biu z'o furbast. Dno polietje je s čemparno roko ubu šest muh hnado, z desno pa duanajst an je zapisu gor u čelo: »S čemparno san jih ubu šest, z desno paj duanajst« - an hođu okuo'e.

Judije so prebierali an se čudual an guaril: »Kakuo je močan!« - paj nieso viedli, de je muhe ubu.

Takuo je hođu okuo'e, dok ga nieso vidli krajuovi hlapci, ki so ga peljal ta pred samega kraja, ki mu je poviedu, de ima dan velik grad, tu katerin so bli magulni, ki jih nie mou nobedan pregnat. »Če jih preženeš,« mu je jau, »ti dan dua žaklja zlatih soudu an hči za ženo.« »Pustite, kraj, mene dietat. Na puojde tiedan dni naprej, ki to Vaš grad,« je jau Tončac an šu.

Hudo je čez raunice an breguove, čez patoke an rieke an skuoze hosta. Tu dni host je bla dna majhna hiša. Je stopu noter an uzeu tu bren skuto an jo zaviu tu facou, tu pičo je bla škatla od fulmiantu, ki jih je uzeu ne tri. Buj naprej, nimar tu tisti host, je ujeu tiča an ga deu tu njiedra an šu an hođu skor cieu dan, dok nie pršu ču pred grad. Magulni so ga veselo sprejeli an mu se smejal, kr so ga peljal noter.

Za prvo provo so ga pejal tu dan duor, us katerega se nie mogluo uteč. Tončac se je ogledau, ker je začu ta za njim uká, ki je tulú. Hitro je lietu ču an san an, ču se nie biu preca splezu gor u dan ruogjast drieru, uk ga je biu sniedu. Kr je pršu gor na tokraj ruogje, Tončac je stopu uku ta na glauo mu jo potisnu umies ruogje an takuo ga držu, dok nie zaginu.

Kr je zliezu ta z dreuá, so ga peljal tu drug venč duor an mu jal, de naj zmuška kaman. Dan mago je uzeu dan kaman tu pest an ga zdrobil tu piesak.

»Kuo imam paj jest narest?« je pensú Tončac. Anta sé je zmisnu na skuto ki jo je imel tu gajof. Jo je uzeu tu roko an jau:

»Zmuškaš kaman nie nič; al morta paj vedruz uado vetiskat uz nje?« je uprašu, pradžignu roko an stisnu skuto, da je začela šeuriet uada uon.

»Ja, tel je biu močan ku midruz,« so ščudual magulni an jih je prestrašo.

»Pravajmo kaduo uarže buj daleč kaman,« so mu jal an uargli usak suoč čez duor an čez grad ču dol u niešne urati.

Tončac je uzeu uz niedri tiča an ga uargu. Tič, kr se je videu fraj, je začeu letiet rauno ču u host, u kateri ga je biu Tončac ujeu. Magulni so gledal debelo, zak puobič je biu buj močan ku oni.

»Pravajmo se skale metat,« so jal an sami začel metat. Tončac jih nie mou še ganit, takuo so ble debele.

»Biešta ače,« je jau, »an zaženita proč tiste, ki gledajo, kan uaržen. Ču primen kakega an ga ubijem, na bon jest kauža,«

Magulni so se ustraši an nieso tiel de uarže skale, so ga ku poklicat h večerji. Tan so mu dal usega za jiest, kar je teu an mu jal, da bo spai tu grade an de drug dan puojde damou. Ta nad pastejo so prvezal debetu kaman, de pade dol na anj, kr bo spau. Kr je bla zlo tama so mu pokazal urata od kambre an šli. Tončac je zapru urata an pržgau fulmiant an viu kaman ta nad pastejo, zatuo nie šu spat tu pastejo, je čaku ta pr okne. Kr so ponoč preriezal uarco an je kaman padu ta na pastejo, Tončac je odpru okno an zaueku, takuo de so ga usi čul:

»Sa sta usi mrtvi!«

Magulni kr so čul kaj je jau, so vidli de ga nie zmušku kamen, so se takuo ustraši, de so use pustil tu grade an utekli. Drug dan Tončac je šu ču h krajo an ga parpeju tu grad, ki mu je ostu za nimar. Kraj ej dau Tončacu dua žakja zlata, ki mu jih je objubu an hči za ženo. Kr sta poročila, je biu tak guod an veseje u cieleu krajustvu, da nie biuo takega še kr se je kraju sin ženú.

Tončac an žena sta veselo an srečno živela dok niesta umrla.

Krastača

(Koroška narodna pravljica)

V Šmarjeti pri Velikoveu je umrla kmetica, ki ubogim nikdar ni dala nikakšne malenkosti. Kadarkoli jo je prosil kak berač za ubogaine, je odgovorila, da že ima, ampak to lahko tudi svojim svinjam.

Po njeni smrti se je pojavila vsak dan velika krastača v svinjskem hlevu.

Jedla je s svinjami, pa tako, da jim je vse pojedla in da za svinje ni nič ostalo. Kmet si ni več znal pomagati, ker se krastača tudi ni dala odgnati. Ker se mu je to zdelo jako sumljivo, je šel k nekemu starčku po nasvet. Ta pa je vedel, kaj stvar pomeni. Naročil je torej kmetu, naj zakolje najlepšo svinjo ter meso razdeli med reveže.

Kmet je tako storil in krastača se ni več prikazala. To je bilo menda pred kakimi osemdesetimi leti. Še živi neka starca, ki je to doživela kot mlado dekle.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Reg. Videmske sodnije št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

feste, durante le funzioni in chiesa, e finite le funzioni, in piazza, sollecitando i presenti. Ma il Camerario nel pomeriggio va di osteria in osteria, fermandosi accanto a coloro i quali passano allegramente il tempo; si rivolge all'uno e all'altro con frasi stereotipate, rammentando loro di non dimenticarsi deltempo di Dio (=Bözi Hram).

Secondo quello che dicono, nel passato ognuna delle 5 chiese resiane aveva il proprio Camerario. Attualmente quell'incarico è conservato soltanto a Gniva. Nel 1873 faceva il Camerario un uomo ancor giovane (30-35 anni d'età), un possidente sposato del luogo.

Come si sa, i dati statistici sono i soli veritieri ed esatti: i soli che servono a capire le relazioni esistenti fra lo Stato e le diverse categorie dei cittadini. Per questa ragione ora riporterò dettagliatamente le statistiche del Comune di Resia. Questo quadro statistico per Resia è stato ricavato dai dati comunicatimi dal Segretario Comunale Sig. Buttolo, nel 1873. A riprova di questi dati stanno anche i dati del «Bollettino N. 7. Anno VII. 1873. Prefettura della Provincia di Udine».

Innanzi tutto si deve osservare che la superficie del Comune di Resia è di 119,8 chilometri quadrati, dei quali, a mio parere, più che metà debbono essere considerati come montagna, abissi (= russo: ovrugi), sabbie o comunque terre sterili. Le tasse dirette che questo Comune paga ammontano a 2608 franchi. Secondo il censimento eseguito in Italia nella notte dal 31 dicembre 1871 al 1. gennaio 1872, lo stato della popolazione del Comune di Resia era il seguente:

	Presenti	Assenti	Maschi pres.	Femmine pres.
Fraz. S. Giorgio	527	128	201	236
» Gniva	495	122	206	289
» Oseacco e Ucea	929	293	385	544
» Stolvizza	586	195	245	341
Totali	2537	738	1037	1500
Presenti ed assenti insieme = 2537 + 738 = 3275.				
Perciò su 3275 Resiani, 738, cioè 1/5 della popolazione, erano a lavorare fuori del Comune di Resia. Le percentuali dei presenti e degli assenti sono: 22,5 % gli assenti e 77,5 % i presenti.				
Per esso le percentuali dei presenti sono: 41 % maschi e 59 % femmine. Questo enorme squilibrio, o sbilanciamento, delle donne sugli uomini dimostra che soltanto parte della popolazione femminile lascia Resia in cerca di lavoro, mentre una significativa porzione, la maggioranza cioè, degli assenti era, al 31 dicembre 1871, costituita di uomini.				
Circa le differenti età della popolazione resiana presente al 31 dicembre 1871 i dati sono i seguenti (seguono 5 tavole con molte colonne riferentisi alle varie età con cifre e dati e non credo necessario, per ora ricopiarle: si possono sempre riprodurre fotostaticamente, volendo).				
	Uomini	Donne	Totali	
Fino al 1° anno	41	46	87	
da 1 anno a 6	219	200	419	
da 7 anni a 18	314	378	692	
da 19 anni a 87	463	876	1339	
Totali	1037	1500	2537	

Lasciando ai lettori di trarre tutte le possibili conclusioni derivanti dai dati da me comunicati, non posso però mancare dal fare alcune osservazioni generali sui rapporti reciproci della popolazione resiana.

Il Censimento della popolazione, dal quale furono tratte le mie tavole statistiche, fu eseguito nella notte dal 31 dicembre al 1. gennaio, secondo me per due ragioni: primo, perchè in quella notte terminava un anno e ne cominciava uno nuovo, cosicchè i dati riproducevano, per così dire, lo stato della popolazione dell'anno appena terminato; secondo, si coglieva l'occasione, a questo modo, del periodo invernale, epoca in cui un minor numero di gente va all'estero in cerca di lavoro, mentre per le feste natalizie molti emigranti ritornano a casa. Purtuttavia, la percentuale degli assenti da Resia risulta enorme.

Questo perchè il genere delle occupazioni dei Resiani è tale per cui essi debbono andare per il mondo (= Po Bjelu Svètu = per il bianco mondo) per degli anni consecutivi senza ritornare al paese nativo, che non dà loro da vivere. E' vero che c'è anche fra i Resiani una significativa percentuale di quelli che passano ogni anno alcuni mesi all'estero ed i restanti in patria, ma non tutti vanno contemporaneamente, nè tornano. Molti passano l'estate a Resia, dove attendono al pascolo del bestiame sulle Planine, o lavorano i campi ed emigrano poi nell'inverno.

A questo gruppo di emigranti appartengono coloro i quali fanno i commercianti di frutta all'ingrosso ed al minuto, gli operai ingaggiati a contratto ecc. Per tutte queste considerazioni il totale degli assenti è continuamente in equilibrio ed oscilla fra massimi e minimi pressochè uguali.

(Continua)